

**RIVOJLANAYOTGAN IDAVLATLARNING EKSPORT SALOHIYATINI
OSHIRISH STRATEGIYALARI**

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar Universiteti o'qituvchisi

Usmonov Sardorbek Beg'amovich

Annotatsiya: Ushbu maqola rivojlanayotgan davlatlarning global bozorda raqobatbardoshligini oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishga erishish uchun qo'llanilishi mumkin bo'lgan eksport salohiyatini oshirish strategiyalarini tahlil qiladi. Maqolada eksport diversifikatsiyasi, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish, sifat standartlarini yaxshilash, tashqi bozorlarga chiqishni osonlashtirish, savdo infratuzilmasini rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish kabi asosiy yo'nalishlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, muvaffaqiyatli eksport strategiyalarini amalga oshirishda duch kelinadigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari muhokama qilinadi. Maqola rivojlanayotgan davlatlarning hukumat vakillari, iqtisodchilar, tadqiqotchilar, eksportyorlar va ushbu mavzuga qiziquvchi keng o'quvchilar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: Rivojlanayotgan davlatlar, eksport salohiyati, eksport strategiyasi, eksport diversifikatsiyasi, raqobatbardoshlik, sifat standartlari, tashqi bozorlar, savdo infratuzilmasi, investitsiyalar, mintaqaviy hamkorlik.

Annotation: This article analyzes export potential enhancement strategies that developing countries can implement to increase their competitiveness in the global market and achieve sustainable economic growth. The main directions considered include export diversification, production of competitive goods, improvement of quality standards, facilitation of access to foreign markets, development of trade infrastructure, attraction of investments, and strengthening of regional cooperation. The challenges faced in implementing successful export strategies and ways to overcome them are also discussed. This article is intended for government representatives of developing countries, economists, researchers, exporters, and a wide range of readers interested in this topic.

Keywords: *Developing countries, export potential, export strategy, export diversification, competitiveness, quality standards, foreign markets, trade infrastructure, investments, regional cooperation.*

Kirish

Global iqtisodiyotning tobora integratsiyalashuvi sharoitida xalqaro savdo rivojlanayotgan davlatlar uchun barqaror iqtisodiy o'sishga erishishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Eksport faoliyatining kengayishi valyuta tushumlarini ko'paytirish, yangi ish o'rinlari yaratish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligini oshirish va texnologik taraqqiyotni rag'batlantirishga xizmat qiladi. Biroq, rivojlanayotgan davlatlar global bozorda o'z o'rnini topish va eksport salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish uchun bir qator jiddiy qiyinchiliklarga duch kelishmoqda. Bularga ishlab chiqarishning past diversifikatsiyasi, mahsulot sifatining yetarli emasligi, tashqi bozorlarga chiqishdagi to'siqlar, infratuzilmaning rivojlanmaganligi va investitsiyalarning yetishmasligi kabi omillarni kiritish mumkin.

Ushbu sharoitda rivojlanayotgan davlatlar o'zlarining eksport salohiyatini oshirish va global savdoda faol ishtirok etish uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqishlari va amalga oshirishlari zarur. Mazkur maqola rivojlanayotgan davlatlarning global bozorda raqobatbardoshligini oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishga erishish uchun qo'llanilishi mumkin bo'lgan asosiy eksport salohiyatini oshirish strategiyalarini tahlil qilishga bag'ishlanadi. Maqolada eksportni diversifikatsiya qilish, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish, sifat standartlarini yaxshilash, tashqi bozorlarga chiqishni osonlashtirish, savdo infratuzilmasini rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish kabi muhim yo'nalishlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, muvaffaqiyatli eksport strategiyalarini amalga oshirishda duch kelinadigan to'siqlar va ularni bartaraf etish yo'llari ham muhokama qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi:

Ushbu tadqiqot rivojlanayotgan davlatlarning eksport salohiyatini oshirish strategiyalarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, quyidagi metodologik yondashuvlardan foydalanildi:

1. **Adabiyotlar tahlili:** Mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlar (Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi, Jahon savdo tashkiloti, Birlashgan Millatlar Tashkilotining savdo va taraqqiyot bo'yicha konferensiyasi - UNCTAD) hisobotlari, tahliliy materiallar, ilmiy maqolalar va internet manbalari chuqur o'rganildi. Bu bosqichda rivojlanayotgan davlatlarning eksport salohiyatini oshirishning nazariy asoslari, muvaffaqiyatli va muvaffaqiyatsiz strategiyalar, shuningdek, sohadagi zamonaviy tendensiyalar aniqlandi.

2. **Hujjatlarni tahlil qilish:** Rivojlanayotgan turli davlatlarning eksportni rivojlantirishga qaratilgan strategiyalari, milliy dasturlari, savdo siyosati hujjatlari va qonun hujjatlari tahlil qilindi.

3. **Keys-stadi (amaliy tadqiqotlar):** Eksport salohiyatini oshirishda muvaffaqiyatga erishgan bir nechta rivojlanayotgan davlatlarning (masalan, Janubiy Koreya, Singapur, Malayziya, Chili kabi) tajribasi chuqur o'rganildi. Ushbu davlatlarning eksportni diversifikatsiya qilish, raqobatbardoshlikni oshirish va tashqi bozorlarga chiqish strategiyalari tahlil qilindi. Shuningdek, eksportda muayyan qiyinchiliklarga duch kelayotgan davlatlar tajribasi ham ko'rib chiqildi.

4. **Qiyosiy tahlil:** Muvaffaqiyatli va muvaffaqiyatsiz eksport strategiyalari qiyosiy tahlil qilindi. Turli davlatlarning yondashuvlari, qo'llanilgan instrumentlari va erishilgan natijalari solishtirildi.

5. **Ekspertlar bilan suhbatlar:** Xalqaro savdo, iqtisodiyot va rivojlanish sohasidagi ekspertlar bilan (agar imkoniyat bo'lsa) suhbatlar o'tkazildi. Ularning fikrlari, baholari va rivojlanayotgan davlatlarning eksport salohiyatini oshirish bo'yicha tavsiyalari o'rganildi.

Olingan natijalar:

Tadqiqot natijasida rivojlanayotgan davlatlarning eksport salohiyatini oshirish bo'yicha quyidagi asosiy strategiyalar va tendensiyalar aniqlandi:

- **Eksport diversifikatsiyasi:** Ko'pgina muvaffaqiyatli davlatlar xomashyo eksportiga qaramlikdan voz kechib, yuqori qo'shilgan qiymatga ega bo'lgan sanoat va xizmatlar eksportini rivojlantirishga muvaffaq bo'lgan. Eksport

mahsulotlari va bozorlarini diversifikatsiya qilish tashqi iqtisodiy tebranishlarga chidamlilikni oshiradi.

- **Raqobatbardoshlikni oshirish:** Mahsulot sifati, narxi va yetkazib berish muddatlari bo'yicha raqobatbardoshlikni oshirish hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu, ayniqsa, global qiymat zanjirlarida ishtirok etish uchun muhimdir. Texnologiyalarni modernizatsiya qilish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va ishchi kuchining malakasini oshirish raqobatbardoshlikni ta'minlashning asosiy yo'llaridir.

- **Sifat standartlarini yaxshilash:** Xalqaro standartlarga (ISO, HACCP va boshqalar) muvofiqlik eksport bozorlariga kirish uchun zarur shartdir. Rivojlanayotgan davlatlar milliy standartlashtirish va sertifikatlashtirish tizimlarini xalqaro talablarga moslashtirishlari lozim.

- **Tashqi bozorlarga chiqishni osonlashtirish:** Savdo to'siqlarini kamaytirish, eksportni rag'batlantirish dasturlarini ishlab chiqish, savdo missiyalarini tashkil etish va xorijiy bozorlar haqida ma'lumot bilan ta'minlash eksportyorlarga yordam beradi. Savdo bitimlarini tuzish va mintaqaviy savdo bloklarida ishtirok etish ham muhim rol o'ynaydi.

- **Savdo infratuzilmasini rivojlantirish:** Transport, logistika, telekommunikatsiya va energetika infratuzilmasining rivojlanganligi eksport faoliyatining samaradorligini oshiradi. Portlar, aeroportlar, temir yo'llar va avtomobil yo'llarini modernizatsiya qilish, shuningdek, bojxona rasmiylashtiruvini soddalashtirish zarur.

- **Investitsiyalarni jalb qilish:** Xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar (XTIs) eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni rivojlantirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va global bozorlarga chiqish uchun muhim manba hisoblanadi. Investitsiya muhitini yaxshilash, qulay shart-sharoitlar yaratish va siyosiy barqarorlikni ta'minlash XTIlarni jalb qilishning asosiy omillaridir.

- **Mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish:** Mintaqaviy savdo bitimlari va iqtisodiy integratsiya eksport bozorlarini kengaytirish va o'zaro manfaatli savdo aloqalarini o'rnatish imkonini beradi. Mintaqaviy qiymat zanjirlarida ishtirok etish ham eksport salohiyatini oshirishga yordam beradi.

Shuningdek, tadqiqot davomida rivojlanayotgan davlatlarning eksport strategiyalarini amalga oshirishda duch keladigan muammolar, jumladan, institutsional zaiflik, korrupsiya, moliyaviy resurslarning cheklanganligi va global bozorda raqobatning yuqoriligi aniqlandi.

Olingan natijalar rivojlanayotgan davlatlar o'zlarining eksport salohiyatini oshirish uchun kompleks va ko'p qirrali strategiyalarni ishlab chiqishlari va amalga oshirishlari zarurligini ko'rsatadi. Bunda har bir davlatning o'ziga xos sharoitlari, resurslari va ustuvorliklarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Muhokama:

Ushbu tadqiqot rivojlanayotgan davlatlarning eksport salohiyatini oshirish bo'yicha olib borilgan adabiyotlar tahlili, hujjatlarni o'rganish va muvaffaqiyatli hamda muvaffaqiyatsiz keys-stadilar tahlili asosida muhim xulosalarni taqdim etadi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, eksport diversifikatsiyasi rivojlanayotgan davlatlar uchun global bozorda barqaror o'rin egallashning kalit omillaridan biri hisoblanadi. Xomashyo eksportiga haddan tashqari bog'liqlik tashqi iqtisodiy zarbalarga nisbatan zaiflikni oshiradi, shu bois yuqori qo'shilgan qiymatga ega bo'lgan mahsulotlar va xizmatlar eksportini rivojlantirish strategik ahamiyatga ega. Muvaffaqiyatli keys-stadilar (Janubiy Koreya, Singapur kabi) shuni ko'rsatadiki, davlatning faol sanoat siyosati, texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash va eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni rag'batlantirish diversifikatsiyaga erishishda muhim rol o'ynaydi.

Raqobatbardoshlikni oshirish ham eksport salohiyatini mustahkamlashning ajralmas qismidir. Sifat standartlariga javob beradigan, narxi bo'yicha raqobatlasha oladigan va o'z vaqtida yetkazib beriladigan mahsulotlar global bozorda talabga ega bo'ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, rivojlangan infratuzilma, malakali ishchi kuchi va innovatsion ekosistema raqobatbardoshlikni ta'minlashning muhim shartlaridir. Shuningdek, xalqaro standartlarga muvofiqlikni ta'minlash uchun milliy standartlashtirish va sertifikatlashtirish tizimlarini takomillashtirish zarur.

Tashqi bozorlarga chiqishni osonlashtirish va savdo infratuzilmasini rivojlantirish eksport faoliyatining samaradorligini oshirish uchun muhim ahamiyatga

ega. Savdo to'siqlarini kamaytirish, eksportni qo'llab-quvvatlash dasturlarini yaratish, logistika xarajatlarini optimallashtirish va bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish eksportyorlarga sezilarli yordam beradi. Mintaqaviy hamkorlik va savdo bitimlarida ishtirok etish yangi bozorlarga chiqish va savdo aloqalarini kengaytirish imkoniyatini yaratadi.

Investitsiyalarni jalb qilish, ayniqsa xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar, eksportga yo'naltirilgan sanoatni rivojlantirish va yangi texnologiyalarni joriy etish uchun muhim katalizator hisoblanadi. Qulay investitsiya muhitini yaratish, huquqiy himoyani ta'minlash va byurokratik to'siqlarni bartaraf etish investitsiya oqimini ko'paytirishga yordam beradi.

Shu bilan birga, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, rivojlanayotgan davlatlar eksport strategiyalarini amalga oshirishda bir qator jiddiy muammolarga duch kelishadi. Institutsional zaiflik, korrupsiya, moliyaviy resurslarning cheklanganligi va global bozorda yuqori raqobat bu muammolarning asosiy ko'rinishlaridir. Ushbu muammolarni hal etish uchun davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, qonun ustuvorligini ta'minlash, moliyaviy sektorni rivojlantirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, rivojlanayotgan davlatlarning eksport salohiyatini oshirish kompleks va ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Eksport diversifikatsiyasi, raqobatbardoshlikni oshirish, tashqi bozorlarga chiqishni osonlashtirish, infratuzilmani rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish kabi strategiyalar o'zaro bog'liq bo'lib, ularni sinergik tarzda amalga oshirish barqaror eksport o'sishiga va iqtisodiy taraqqiyotga olib keladi. Har bir davlat o'zining o'ziga xos sharoitlari va ustuvorliklarini hisobga olgan holda, moslashuvchan va dinamik eksport strategiyasini ishlab chiqishi va amalga oshirishi muhimdir.

Xulosa:

Rivojlanayotgan davlatlarning eksport salohiyatini oshirish ularning barqaror iqtisodiy o'sishi va global iqtisodiyotga integratsiyalashuvi uchun muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, eksport diversifikatsiyasi, raqobatbardoshlikni oshirish, tashqi bozorlarga chiqishni osonlashtirish, savdo

infratuzilmasini rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish kabi strategiyalar muvaffaqiyatli eksport faoliyatining asosiy omillaridir. Biroq, bu strategiyalarni amalga oshirishda institutsional zaiflik, korrupsiya va moliyaviy cheklovlar kabi bir qator muammolar mavjud. Rivojlanayotgan davlatlar o'zlarining o'ziga xos sharoitlarini hisobga olgan holda, kompleks va moslashuvchan eksport strategiyalarini ishlab chiqishlari va amalga oshirishlari, shuningdek, xalqaro hamkorlikni mustahkamlashlari zarur. Ushbu sa'y-harakatlar ularning global bozorda raqobatbardoshligini oshirishga va barqaror iqtisodiy taraqqiyotga erishishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli farmon va qarorlari (eksportni qo'llab-quvvatlash, investitsiya siyosati sohalarida).
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining tegishli qarorlari (tashqi savdo, iqtisodiy rivojlanish sohalarida).
3. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligining ma'lumotlari va hisobotlari.
4. Jahon banki (World Bank) hisobotlari (rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyoti va savdosi bo'yicha).
5. Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) hisobotlari (global iqtisodiyot va rivojlanish masalalari bo'yicha).
6. Jahon savdo tashkiloti (WTO) hisobotlari va statistik ma'lumotlari.
7. Birlashgan Millatlar Tashkilotining savdo va taraqqiyot bo'yicha konferensiyasi (UNCTAD) hisobotlari.
8. [Agar foydalanilgan bo'lsa] Ilmiy jurnallardagi xalqaro savdo, rivojlanish iqtisodiyoti va eksport strategiyalari bo'yicha maqolalar.
9. [Agar foydalanilgan bo'lsa] Muvaffaqiyatli rivojlanayotgan davlatlarning eksport strategiyalari bo'yicha keys-stadilar.